

DEMOCRÀCIA I LEGITIMITAT

Recuperar el control

Demoi-cràcia, diferenciació i el rol dels parlaments nacionals

Richard Bellamy

'Vista del fòrum romà', Giovanni Paolo Panini (1747). Font: The Walters Art Museum, Baltimore

El referèndum del Brexit es va guanyar amb l'eslògan “recuperar el control”. Es podria considerar que la repercussió d'aquest eslògan entre els votants britànics era la confirmació de la denúncia immemorial del dèficit democràtic de la UE. Això no obstant, traslladar els poders democràtics dels parlaments nacionals al Parlament Europeu també es podria considerar una pèrdua de control per als pobles o *demoi* dels estats membres. Al cap i a la fi, un raonament similar ha portat les minories nacionals de molts d'aquests estats a demanar que es traspassin més poders democràtics i fins i tot la secessió. Al mateix temps, en un món interconnectat, hi ha cada cop més dubtes sobre fins a quin punt la democràcia es pot realitzar en un país. Així doncs, la UE i els seus estats membres s'enfronten a un dilema —paradoxalment, un dilema per a la resolució del qual es va dissenyar en part la mateixa formació de la UE. D'una banda, la interconnexió obliga els estats a constituir diversos acords entre ells. Només així els ciutadans, si bé per mitjà dels seus governs

electes, tenen alguna possibilitat d'exercir un cert control sobre les seves interaccions inevitables. La UE es limita a portar aquest procés inevitable un pas més enllà amb la creació d'un conjunt més ampli d'acords entre els seus estats membres. D'altra banda, aquesta situació planteja moltes qüestions relatives a l'escenari de democràcia més adequat. Per exemple, els ciutadans d'aquests estats poden continuar mantenint el control que tenien abans de l'entrada en vigor d'aquests acords? És l'única solució per donar als ciutadans dels diferents estats el control directe del sistema d'acords? I, si és així, com es pot produir sense que aquests ciutadans perdin el control com a poble autònom d'un estat concret?

A continuació, defensaré que aquest dilema es pot resoldre si es contempla la UE com una associació d'estats democràtics en què els seus acords reflecteixen les exigències normatives d'un joc de dos nivells. Per a això, aquests acords han de complir dues condicions: d'una banda, els seus governs electes els han d'haver negociat i aprovat i, de l'altra, els seus respectius ciutadans els han d'haver ratificat. Aquest postulat s'ajusta al mecanisme que Kalypso Nicolaïdis [1] ha denominat *demosi*-cràtic. Dit d'una altra manera, concep la UE no com una *demos*-cràcia en construcció, sinó com una forma de co-govern per part de diferents *demosi* en què aquests exerceixen el control mutu. En un sistema com aquest, el problema principal no és un dèficit democràtic a escala europea, sinó el que es podria anomenar una desconexió *demosi*-cràtica [2] entre els diferents grups nacionals de ciutadans i els diversos organismes rectors de la UE a escala estatal. Tornar a connectar els *demosi* nacionals amb els organismes rectors de la UE implica potenciar el paper dels parlaments nacionals més que el del Parlament Europeu, la qual cosa es pot traduir en un procés d'integració més diferenciado, que tanmateix pot ser més equitatiu i efectiu que el foment de la uniformitat a expenses de la diversitat.

De la *demos*-cràcia a la *demosi*-cràcia

El problema bàsic que acabem d'exposar es pot formular en els termes del que Dani Rodrik ha anomenat "el trilema polític fonamental de l'economia mundial" [3], és a dir, la impossibilitat d'aconseguir simultàniament democràcia, autodeterminació nacional i globalització econòmica: una de les tres ha de cedir [4]. Tal com assenyala, "si volem conservar i augmentar la democràcia, hem d'escollir entre l'estat nació i la integració econòmica internacional. I si volem conservar l'estat nació i l'autodeterminació, hem d'escollir entre augmentar la democràcia i augmentar la globalització" [5].

Atès que gairebé tothom (si no tothom) considera que l'autarquia nacional és un fracàs i que els lliures mercats mundials no reglamentats són injustos i probablement ineficients i propensos als errors, molts han arribat a la conclusió que l'única resposta és renunciar a l'autodeterminació nacional i subsumir la democràcia i la ciutadania nacionals en un sistema més ampli per a la democràcia global. La majoria d'europaus federalistes adopta aquesta línia de pensament respecte del progrés de la democràcia supranacional a escala europea com la primera fase d'un procés d'aquest tipus [6]. Tanmateix, el problema amb el dèficit democràtic de la UE arriba en aquest punt, quan els euròfils s'uneixen als euroescèptics en una aliança profana per assenyalar que en moltes àrees clau el poder

resolutori ha anat a parar Brussel·les sense un control democràtic adequat. En general, les propostes per abordar aquest presumpte dèficit han fet referència a la viabilitat i la justificació d'ampliar els poders del Parlament Europeu (PE) i elegir la Comissió, directament o indirectament, i estan vinculades indefectiblement als arguments a favor d'augmentar la integració política. No és sorprenent que els principals arguments contraris hagin copiat aquest raonament. Els presenten els detractors de la justificació del procés d'integració per motius democràtics, que consideren que el traspàs del poder polític de les estructures polítiques nacionals a les europees, en el millor dels casos, dilueix la influència política de cada votant individual i, en el pitjor, perjudica de manera inexcusable l'autodeterminació dels pobles sobirans. Aquests arguments suggereixen que la UE mai no podria tenir legitimitat democràtica i que, de fet, donar més poder al PE o elegir la Comissió podria incrementar el dèficit democràtic en comptes de reduir-lo.

El fet que el foment de la globalització econòmica estigui molt arrelat en l'estructura constitucional de la UE reforça aquestes inquietuds [7]. Almenys al principi, el procés d'integració també es perseguia deliberadament amb mètodes no democràtics, en part per evitar la possible resistència dels diferents *demos* dels estats membres [8]. Paral·lelament, els drets associats a la ciutadania europea estaven molt vinculats a la mobilitat i l'exercici de les oportunitats econòmiques que oferia el mercat únic. Com a conseqüència, aquests drets els exercia menys del 5% de la població de la UE. Evidentment, l'excepció és el dret de sufragi en les eleccions al PE, però l'exercici d'aquest dret ha tingut una tendència a la baixa des del principi i s'ha mantingut per sota del 50 % durant dècades, fins arribar al mínim del 42,61% en les eleccions del 2014. Ha estat un espai molt més deficient per a l'exercici de les preferències dels ciutadans que el que la legislació europea ofereix a les empreses econòmiques i els grups socials que pretenen impugnar les lleis i les normes negociades en el dret intern de cada país [9].

En conseqüència, la transferència de lleialtat a la UE ha estat escassa. Mentre es relacionava amb el període de pau i prosperitat de la postguerra, ha gaudit de legitimitat "en virtut dels resultats" i ha mantingut un grau elevat d'identificació "banal" per a la seguretat i els beneficis econòmics que se li han atribuït [10]. Això no obstant, la crisi de l'euro i, més recentment, el fet que a molts països es vinculi la UE amb les polítiques generalitzades d'austeritat i la reducció de la despesa pública, especialment en matèria de benestar social, han posat a prova el "consens permissiu" dels ciutadans europeus amb el procés d'integració. Tal com va posar de manifest el Brexit, els detractors de la UE, que representen com a mínim un terç de l'electorat a molts països de la UE, solen ser més eloqüents i abrandats que els seus partidaris.

La legitimitat democràtica de la UE rau en la consolidació i la legitimació dels sistemes democràtics dels estats membres i no en l'oferta d'una alternativa a aquests.

De nou, molts proeuropeus han vist que la resposta evident és l'adopció per part de la UE

de polítiques socialment més integradores —com ara una renda bàsica per a tota la UE [11]— que podrien contribuir a transferir el poder polític democràtic a l'escala europea. Malgrat això, un moviment com aquest planteja la pregunta de si els ciutadans de la UE desitgen per sobre de tot que hi hagi més integració social. Per a molts, un moviment d'aquesta mena seria una nova imposició des de dalt, amb un risc molt real de debilitar encara més els sistemes de benestar social, incomplets però tot i així molt superiors, que hi ha a escala nacional, juntament amb els sistemes democràtics que en van facilitar l'aparició [12].

Com podem evitar aquest bloqueig? Com assenyala Rodrik [13], una resposta alternativa al “trilema” global comporta la col·laboració entre els estats democràtics per regular col·lectivament la globalització per vies “enginyoses”, de la mateixa manera que, a parer seu, el disseny de Keynes del sistema de Bretton Woods va fer per al període de postguerra. Des d'aquesta perspectiva, la legitimitat democràtica de la UE rau en la consolidació i la legitimació dels sistemes democràtics dels estats membres i no en l'oferta d'una alternativa a aquests. Tanmateix, això no es pot aconseguir tractant l'autodeterminació nacional d'un estat de manera aïllada de la d'altres estats, ni moralment ni pràcticament. Les decisions democràtiques de gairebé tots els estats afecten i són afectades per les decisions democràtiques dels altres estats, tant si estan vinculades formalment amb una estructura com la UE com si no. En la mesura que les decisions democràtiques d'un estat soscaven les d'altres estats o redueixen les opcions disponibles per a aquests i, al seu torn, estan parcialment determinades per aquests altres estats, tots els estats s'arrisquen a perdre legitimitat democràtica. Al mateix temps, com ja he assenyalat, la democràcia nacional es redueix encara més a causa de la seva incapacitat per abordar els problemes que requereixen la cooperació entre estats, perquè o bé són, per la seva naturalesa, problemes de caràcter mundial —com per exemple l'escalfament global— o bé impliquen activitats i processos transnacionals entre organismes multinacionals, com ara moviments financers, fluxos migratoris o terrorisme. Així doncs, hi ha un dèficit democràtic nacional pel fet mateix que els estats democràtics formen part d'un món interconnectat en què l'autarquia ja no ofereix una opció plausible o desitjable [14].

Superar aquest repte exigeix la regulació de les interaccions entre els estats i un mecanisme per fomentar la cooperació entre aquests. Per aconseguir aquest objectiu i alhora mantenir formes rellevants d'autodeterminació per als pobles d'aquests estats, hem de replantejar la finalitat dels organismes supranacionals. En comptes de ser fonts superiors i independents de poder democràtic per als estats que en formen part, els hem de veure com mecanismes que permeten la coexistència de les comunitats democràtiques en uns termes mútuament acordats i equitatius. Així, aquests organismes s'han de mantenir subordinats als seus membres com a autoritat delegada sota el seu control conjunt i equitatiu.

Com ja he assenyalat, aquesta proposta representa una solució “*demoi*-cràtica” al problema de la legitimitat democràtica, en què, segons l'afortunada frase de Kalypso Nicolaïdis, els pobles de la UE “governen junts però no com un de sol” [15]. En la meua opinió, obtenen aquest resultat gràcies a una forma d’“intergovernamentalisme republicà” [16], en què les decisions s'han d'ajustar a la lògica normativa del que Robert Putnam va

anomenar un “joc de dos nivells” [17]

. D’acord amb aquest argument, els governs han d’arribar a acords en igualtat de condicions a escala internacional i, alhora, han de garantir l’acord democràtic a llarg termini dels seus ciutadans. Així, en les negociacions s’han de respectar mútuament com a representants responsables i democràticament autoritzats dels seus pobles respectius [18].

Del dèficit democràtic a la desconexió *demos*-cràtica

El problema de legitimitat democràtica, per tant, passa de ser un problema de dèficit democràtic a escala supranacional a ser un problema de desconexió *demos*-cràtica entre els pobles dels estats membres i les decisions internacionals i multinacionals que els seus representants nacionals prenen en nom seu, inclosos la creació i el control d’organismes reguladors supranacionals [19].

Si donar poder al PE ha proporcionat la resposta estàndard al presumpte dèficit democràtic de la UE, donar poder als parlaments nacionals (PN) ofereix la via evident per vèncer la desconexió *demos*-cràtica. Tal com Sandra Kröger i jo mateix hem defensat en un altre escrit [20], l’objectiu d’aquesta concessió de poder és fomentar una reconexió *demos*-cràtica de la UE mitjançant la “nacionalització” de la política de la UE, relacionant-la amb els problemes quotidians dels ciutadans, i “retornar-la a casa”, situant la presa de decisions de la UE en un context més proper i comprensible per als ciutadans. Al mateix temps, la presa de decisions de la UE s’ha de “normalitzar”. La politització actual de la UE se situa sobretot en l’eix “pro” o “anti”, “dins” o “fora”. En canvi, s’ha de polaritzar en l’eix “esquerra” o “dreta” i en altres divisions (“verda”, “feminista”, “multicultural”, etc.) que conformen la política nacional. Així doncs, el debat polític sobre la UE pot passar de preguntar si “la UE ha d’existir” a afegir matisos: “quina és la millor manera que té per fer les coses útils que fa?” i “quines haurien de ser aquestes coses?”.

Ja s’han fet passos en aquesta direcció. En el Tractat de Lisboa per primera vegada es fa referència als PN com a participants en la presa de decisions de la UE. Des d’aleshores, el paper dels PN en els afers de la UE s’ha reforçat enormement. Tots els PN han creat organismes europeus per examinar les propostes de la UE i les accions dels representants propis als diversos Consells Europeus de caps de govern o ministres on es fa en gran mesura la política europea. Els PN també poden enviar a la Comissió “opinions raonades” en què destaquin algunes qüestions. A més, els PN han obtingut alguns poders negatius que els permeten qüestionar si una mesura de la UE és veritablement necessària o no o si és millor que l’assumeixin els estats membres (l’anomenat mecanisme d’alerta ràpida). No es tracta d’un veto individual, ja que cal l’objecció d’almenys un terç dels parlaments nacionals per reconsiderar la mesura (targeta “grogua”) o d’un 55% per anul·lar-la (targeta “taronja”). La Conferència dels Organismes Especialitzats en Afers Europeus (COSAC) afavoreix la col·laboració entre parlaments. També hi ha un comitè interparlamentari amb representants de tots els parlaments nacionals i del Parlament Europeu per impulsar la cooperació en afers de política exterior comuna, defensa i seguretat, i en matèria d’estabilitat, coordinació econòmica i governança.

Aquestes mesures han estat un incentiu perquè alguns polítics nacionals s'informin més sobre els afers de la UE i ha empès el PE i la Comissió a interactuar més amb els PN a fi d'estar atents i receptius davant la possible oposició. També han impulsat la cooperació i l'intercanvi d'informació entre PN (sobretot a Brussel·les, on gairebé tots els PN tenen una seu i un representant). Això no obstant, hi ha dos grans obstacles per a una intervenció més gran i més positiva com a mecanismes per a la "normalització" i la "nacionalització" de la política europea. En primer lloc, els partits principals del centre esquerra i el centre dreta s'han sentit inhibits pel que fa a la politització dels afers de la UE, en part perquè pertanyen a la gran coalició dels partits governamentals dins del PE. Per això tenen la impressió que no poden criticar les polítiques a les quals han contribuït indirectament. I encara pitjor, temen que la politització de la UE obri una caixa de Pandora i que els partits antieuropeus d'esquerres i de dretes hi tinguin més a guanyar que ells. Com a conseqüència, els principals debats polítics de la UE solen ser entre els partidaris i els detractors del projecte europeu i no entre les diferents opcions polítiques que la UE podria triar. En segon lloc, la creació del mercat únic i les mesures d'austeritat relacionades amb la crisi de l'euro han fet que els ciutadans pensin que la UE deteriora el debat polític i limita l'elaboració de polítiques a l'escala nacional i, d'aquesta manera, genera un dèficit democràtic intern. Els governs no poden actuar amb sensibilitat respecte als seus votants. En lloc d'això, han d'actuar amb responsabilitat i limitar-se a aplicar les retallades en despesa pública que exigeixen els guardians de la zona euro.

Podem obtenir el control amb la col·laboració entre les democràcies europees i no amb la creació d'una democràcia a escala europea. Tant l'alternativa euroescèptica com el federalisme euròfil impliquen una pèrdua de control.

Recentment han sorgit dues propostes que podrien abordar, respectivament, cada un d'aquests problemes. La primera proposta és que es creï una targeta "verda" o iniciativa legislativa parlamentària segons la qual un terç dels diputats d'una quarta part dels parlaments nacionals pot fer una proposta legislativa perquè la Comissió la presenti (per obtenir informació més detallada, vegeu Kröger i Bellamy, 2016). Amb aquesta proposta es pretén abordar el primer problema oferint incentius perquè el debat polític entre tots els partits nacionals tracti sobre quines polítiques ha d'aplicar la UE i no sobre si aquesta ha d'existir. L'objectiu és permetre que els partits nacionals tinguin diferents polítiques positives sobre la UE per esgrimir i defensar en comptes de limitar-se a acceptar o rebutjar tot el que se'ls presenti. Gràcies al llinar comparativament baix, els grups de l'oposició tenen l'oportunitat de presentar propostes, potser amb el suport d'alguns rebels del partit o els partits al govern. En cas contrari, hi hauria el perill que la targeta verda no es fes servir mai, ja que es podria suposar que els governs ja han acceptat la política europea actual.

La segona proposta és una variació de la proposta d'Hennette, Piketty, Sacriste i Vaucher [21] de democratitzar la zona euro amb la creació de la Conferència Interparlamentària sobre l'Estabilitat, la Coordinació i la Governança Econòmica dins d'una assemblea

parlamentària per supervisar el mecanisme europeu d'estabilitat. Alguns analistes han assenyalat que l'única manera adequada de gestionar l'euro i evitar una altra crisi és avançar cap a una Unió fiscal i política més profunda que transformi efectivament el PE en una legislatura europea i la Comissió, en un govern electe de la UE, amb poders per recaptar i gastar. En canvi, altres argumenten que un moviment com aquest agreujaria la crisi de l'euro amb una crisi política i econòmica, ja que els diferents *demos* dels estats membres continuarien bloquejant les polítiques redistributives d'un estat a un altre. A més, les polítiques comunes que s'adoptessin podrien tenir el risc d'imposar els mateixos reglaments inadequats a les economies tan diferents que hi ha a la UE de maneres que probablement beneficiarien els estats més rics i desenvolupats a expenses dels països més pobres i menys desenvolupats.

La meua versió d'aquesta segona proposta defensa una unió bancària, però no una unió fiscal, i intenta abordar el segon problema donant als PN un paper clau en la supervisió d'una unió bancària de la UE i deixant la política fiscal en mans de cada estat membre. Executar la unió bancària permetria el retorn de la política fiscal als governs nacionals amb la reducció del risc que la mala gestió tributària d'un país es pugui estendre als altres i afectar el sistema bancari. Si els governs prenguessin males decisions i gastessin en excés, haurien de reestructurar els seus deutes en lloc de rebre un rescat dels altres estats. Un Fons Monetari Europeu substituiria el BCE i la Comissió Europea, com a prestador en darrera instància, podria garantir liquiditat i oferiria un programa europeu de reestructuració del deute. Aquest fons podria ser supervisat per una assemblea parlamentària basada en la Conferència Interparlamentària sobre la Governança Econòmica i Financera de la Unió Europea, creada de conformitat amb l'article 13 del Tractat d'Estabilitat, Coordinació i Governança Econòmica (TECG). Com a conseqüència, es podria donar legitimitat "*demos*-cràtica" al procés de concedir un préstec d'emergència.

Stéphanie Hennette i els seus col·legues han suggerit que l'assemblea encarregada de revisar el mecanisme europeu d'estabilitat hauria d'estar formada per 400 membres: 320 procedents dels parlaments nacionals en funció de la població de cada estat membre i 80 del Parlament Europeu. Tal com indiquen, qualsevol política positiva per a un finançament i una inversió addicionals requereixen el suport dels contribuents nacionals. El motiu pel qual la UE ha aplicat polítiques d'austeritat rau en la solidaritat limitada entre els estats, que és el fruit d'una sensació de pèrdua de control. Donar poder als parlaments nacionals en aquest àmbit els permet recuperar el control.

De la unitat a la diferenciació

Naturalment, la visió *demos*-cràtica de la UE facilita la integració diferenciada en la UE, de la mateixa manera que els compromisos igualitaris liberals amb el multinacionalisme i el multiculturalisme faciliten la diferenciació dins de la major part d'estats democràtics [22], inclosos els estats membres de la UE. Des del punt de vista processal, això significa que els ministres del Consell han de respondre davant els respectius parlaments nacionals. Així, els partits del PE han de tenir un vincle més fort amb els seus partits nacionals, amb la qual cosa els parlaments nacionals intervindran d'una manera més directa i col·laborativa en

l'elaboració de polítiques de la UE. Fonamentalment, això fa possible un sistema d'integració més diferenciat, un sistema en què, per raons democràtiques, els estats puguin col·laborar més o menys que altres estats, en funció de si participen més o menys en l'aplicació de les polítiques col·lectives a l'escala europea; abandonar quan les polítiques col·lectives infringeixin les normes constitucionals i culturals internes, i insistir en el fet que la normativa comuna els tracti com iguals tenint en compte les diferències rellevants [23]. Evidentment, tots els estats tenen una obligació moral de participar en les polítiques col·lectives necessàries per garantir els drets bàsics que figuren en convenis com el Conveni Europeu de Drets Humans (CEDH) [24]. De la mateixa manera, s'han de defensar de danys col·lectius clars com les catàstrofes ambientals globals i ajudar les "societats castigades", segons John Rawls [25], és a dir, les societats tan castigades per la pobresa extrema, la falta de recursos naturals i l'escassetat de capital humà que no poden garantir els drets bàsics ni disposen dels mitjans per ordenar-se efectivament d'una manera democràtica. Malgrat això, la gran majoria de les competències de la UE van més enllà del que és moralment obligatori. En aquest punt, és oportú intentar protegir la diversitat de capitalismes i els sistemes de benestar corresponents dels estats membres [26] i, al mateix temps, facilitar la cooperació per garantir més eficiència i equitat en les seves interrelacions.

En gran mesura, la UE ja actua d'aquesta manera [27]. Al cap i a la fi, la UE es vana d'intentar aconseguir la unitat en la diversitat. De fet, gran part de la seva legitimitat deriva d'aquest fet, que fa que moltes crítiques pel dèficit democràtic siguin inapropiades [28]. Els processos intergovernamentals de la UE i les formes d'integració diferenciada que genera no es poden considerar ni s'han de considerar consensos pragmàtics, sinó qüestions de principis mitjançant les quals la UE intenta assolir la igualtat d'interès i respecte entre els pobles d'Europa [29]. Així mateix, la lliure circulació de persones entre aquests pobles legítima encara més la Unió, atès que garanteix que aquest sistema no controla cap individu pel fet d'haver nascut en un Estat i no en un altre [30]. Ofereix a tots els individus igualtat d'oportunitats per escollir el lloc on viure i treballar sense cap tipus de discriminació per raó de nacionalitat i al mateix temps manté la possibilitat que els diferents estats d'Europa adoptin i experimentin diferents règims socials i econòmics.

Conclusió

Davant els partidaris euroescèptics del Brexit, he defensat que només podem exercir el control per mitjà d'organismes com la UE; davant alguns partidaris euròfils de la unió política, he suggerit que podem obtenir el control amb la col·laboració entre les democràcies europees i no amb la creació d'una democràcia a escala europea. Tant l'alternativa euroescèptica com el federalisme euròfil impliquen una pèrdua de control. Abandonant la UE, el Govern britànic i les persones que han votat a favor d'aquesta proposta han comès un error moral i polític contra ells mateixos i contra els altres. S'han posat en una situació que els durà inevitablement a ser controlats i dominats per altres Estats i l'única resposta serà intentar, en general infructuosament, controlar-los i dominar-los ells. En termes del trilema de Rodrik, han proporcionat una façana formal de sobirania

nacional, simbolitzada per alguns controls d'immigració contra les persones pobres i indefenses que menyspreen l'obligació moral d'ajudar les persones que ho necessiten amb urgència, combinats amb una exposició total a processos econòmics mundials sobre els quals tindran un escàs o nul control democràtic. Per contra, les temptatives de convertir la UE en una *demos*-cràcia posen en risc l'heterogeneïtat cultural i socioeconòmica dels estats membres. Tot i així, aquest pluralisme mereix protecció, no només per motius pragmàtics sinó també per motius normatius: facilita el que J. S. Mill anomenava "experiments en vida" [31] i una sèrie de formes útils de vida social. D'acord amb la visió *demoi*-cràtica, la UE ofereix un mecanisme per permetre la coexistència de les diferents cultures polítiques i socioeconòmiques dels estats membres en termes de reconeixement i respecte mutus. Així, la UE esdevé un mitjà per mantenir el control en lloc de perdre'l.

REFERÈNCIES

- 1 — Nicolaïdis, K. (2013). 'European Demoicracy and its Crisis', *Journal of Common Market Studies*, 51(2): 351-69.
- 2 — Lindseth, P. (2010). 'Power and Legitimacy: Reconciling Europe and the Nation-State'.
- 3 — Rodrik, D. (2011). *The Globalization Paradox*, Oxford: Oxford University Press: xviii.
- 4 — Ibíd.: xix, 200-205
- 5 — Ibíd.: xix, 200
- 6 — Habermas, J. (2015). 'Democracy in Europe: Why the Development of the EU into a Transnational Democracy is Necessary and How it is Possible', *European Law Journal*, 21 (4): 546-57.
- 7 — Isiksel, T. (2016). *Europe's Functional Constitution: A Theory of Constitutionalism Beyond the State*, Oxford: Oxford University Press.
- 8 — Müller, J-W. (2011). 'The Promise of Demoi-cracy: Diversity and Domination in the European Public Order', in: Jürgen Neyer and Antje Wiener (eds.), *The Political Theory of the European Union*: Oxford University Press: 128, 142
- 9 — Isiksel, T. (2016). *Europe's Functional Constitution: A Theory of Constitutionalism Beyond the State*, Oxford: Oxford University Press: 143
- 10 — McNamara, K. R. (2015). *The Politics of Everyday Europe: Constructing Authority in the European Union*, Oxford: Oxford University Press.
- 11 — Van Parijs, P. (2016). *Basic Income And Social Democracy: Social Europe*.
- 12 — Streeck, W. (2014). *Buying Time: The Delayed Crisis of Democratic Capitalism*, Londres: Verso.
- 13 — Rodrik, D. (2011). *The Globalization Paradox*, Oxford: Oxford University Press.
- 14 — Bellamy, R. (2013). 'An Ever Closer Union of Peoples: Republican Intergovernmentalism, Demoi-cracy and Representation in the EU', *Journal of European Integration*, 35(5): 499-516.
- 15 — Nicolaïdis, K. (2013). 'European Demoicracy and its Crisis', *Journal of Common Market Studies*, 51(2): 351

- 16 — Bellamy, R. (2013). 'An Ever Closer Union of Peoples: Republican Intergovernmentalism, Demoi-cracy and Representation in the EU', *Journal of European Integration*, 35(5): 499-516.
— (2019). *A Republican Europe of States: Cosmopolitanism, Intergovernmentalism and Democracy in the EU*, Cambridge: Cambridge University Press.
- 17 — Putnam, Robert D. (1988). 'Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games', *International Organization*, 42(3): 427-60.
Savage, D.; Weale, A. (2009). 'Political Representation and the Normative Logic of Two-Level Games', *European Political Science Review*, 1(1): 63-81.
- 18 — Pettit, P. (2010). 'A Republican Law of Peoples', *European Journal of Political Theory*, 9(1): 70-94.
- 19 — Bellamy, R.; Weale, A. (2015). 'Political Legitimacy and European Monetary Union: Contracts, Constitutionalism and the Normative Logic of Two-Level Games', *Journal of European Public Policy*, 22(2): 257-74.
- 20 — Kröger S.; Bellamy, R. (2016). 'Beyond a Constraining Dissensus: The Role of National Parliaments in Domesticating and Normalising the Politicization of European Integration', *Comparative European Politics*, 14.2: 131-53.
- 21 — Hennette, S; Piketty, T.; Sacriste, G.; Vauchez, A. (2017). *Pour un Traité de Démocratisation de l'Europe*, Paris: Seuil.
- 22 — Kymlicka, W. (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Oxford University Press.
— (2001). *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism and Citizenship*, Oxford: Oxford University Press.
- 23 — Bellamy, R.; Kröger, S. (2017). 'The Demoi-cratic Justifiability of Differentiated Integration in a Heterogeneous EU', *Journal of European Integration*, 39(5): 625-39.
- 24 — Christiano, T. (2016). 'Replies to David Álvarez, David Lefkowitz, and Michael Blake', *Law, Ethics and Politics*, 4: 221-36.
- 25 — Rawls, J. (1999). *The Law of Peoples*, Cambridge, MA: Harvard University Press:90, 106)
- 26 — Hall, P. A.; Soskice, D. W. (eds.) (2001). *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Capitalism*, Oxford: Oxford University Press.
- 27 — Bellamy, R. (2013). 'An Ever Closer Union of Peoples: Republican Intergovernmentalism, Demoi-cracy and Representation in the EU', *Journal of European Integration*, 35(5): 499-516.
- 28 — Moravcsik, A. (2008). 'The Myth of Europe's «Democratic Deficit»', *Intereconomics*, November/December: 331-40.
- 29 — Bellamy, R.; Kröger, S. (2017). 'The Demoi-cratic Justifiability of Differentiated Integration in a Heterogeneous EU', *Journal of European Integration*, 39(5): 625-39.
- 30 — Bellamy, R. (2015). 'A Duty-Free Europe? What's Wrong with Kochenov's Account of EU Citizenship Rights', *European Law Review*, 21.4: 558-65.
— (2019). *A Republican Europe of States: Cosmopolitanism, Intergovernmentalism and Democracy in the EU*, Cambridge: Cambridge University Press, cap. 5

31 — Mill, J. S. (1977). *On Liberty*, ed. J. M. Robson, Toronto: University of Toronto: 261

Richard Bellamy

Richard Bellamy és politòleg. Director del programa Max Weber de l'European University Institute, exerceix de professor de Ciències Polítiques a la University College de Londres i és co-editor de la revista *Critical Review of International Social and Political Philosophy*. Ha escrit àmpliament sobre història del pensament polític italià i del liberalisme europeu, així com també sobre pluralisme, compromís i ètica pública; constitucionalisme, drets i estat de dret i ciutadania, representació i democràcia.